

Vzgoja srca in razuma: izzivi in prenova katoliškega izobraževanja v času umetne inteligence

Doc. dr. Octavian M. Machidon
Fakulteta za računalništvo in informatiko, Univerza v Ljubljani
octavian.machidon@fri.uni-lj.si

Povzetek

Umetna inteligenca hitro spreminja načine, kako se otroci in mladi učijo, vzpostavljajo odnose in razumejo sami sebe. S seboj prinaša ne le tehnološke koristi, temveč tudi globoke etične, družbene in antropološke izzive. Zgodnja in intenzivna izpostavljenost sistemom, ki temeljijo na umetni inteligenci – od personaliziranih algoritmov do družbenih omrežij in virtualnih spremljevalcev – oblikuje identiteto in vrednote mladih, pri čemer pogosto spodbuja učinkovitost in nadzor namesto potrpežljivosti, ranljivosti in globine odnosov. Nedavne raziskave kažejo, da lahko takšna izpostavljenost pospešuje sekularizacijo in negativno vpliva na našo sposobnost vzpostavljanja odnosov, saj spodkopava odprtost za transcendenco in medsebojno odvisnost. V takšnem kontekstu je Cerkev poklicana, da se odzove z odločnostjo in ustvarjalnostjo ter na novo premisli vzgojno in katehetsko poslanstvo – da preseže zgolj posredovanje informacij in spodbuja pristna, preoblikujoča osebna srečanja. Prispevek obravnava nekatere glavne izzive, povezane z umetno inteligenco, s katerimi se danes soočajo mladi, ter ponuja teološke in pastoralne razmisleke, ki lahko pomagajo katoliškim vzgojiteljem oblikovati srca in misli, ukoreninjene v ljubezni, odpornosti in resničnem človeškem dostojanstvu v dobi umetne inteligence.

Uvod

Umetna inteligenca (UI) ni več oddaljen ali abstrakten pojem. Prisotna je tukaj in zdaj, globoko vtkana v vsakdanje življenje. Hitro preoblikuje način, kako živimo, se učimo, delamo in gradimo odnose. Čeprav umetna inteligenca prinaša nesporne koristi, s seboj nosi tudi globoke etične, družbene in antropološke izzive, ki jih šele začnemo razumeti.

Otroci in mladi so v ospredju te preobrazbe. Z umetno inteligenco se srečujejo že v zelo zgodnji starosti – v izobraževanju, zabavi, družbenih stikih, pa celo v svojem notranjem, intimnem svetu po virtualnih spremljevalcih in personaliziranih algoritmihi. Ta zgodnja in intenzivna izpostavljenost ne vpliva le na to, kaj se učijo, temveč tudi na to, kako dojemajo sebe, druge in svet okoli sebe.

Zgodovina nas uči, da državni predpisi in zaščitni okviri za nove tehnologije pogosto pridejo prepozno. To smo že videli ob množičnem uvajanju pametnih telefonov in družbenih omrežij, ki so prispevali k pojavu t. i. anksiozne generacije (Haidt, 2024). Te tehnologije, uvedene brez ustreznih varoval, so spremenile razvojno okolje otroštva in mladostništva, poudarile takojšnje zadovoljstvo, družbeno primerjanje in stalno povezanost.

Z umetno inteligenco pa so vložki še večji. UI ni zgolj še eno orodje ali platforma – ima sposobnost globoko osebnega vpliva na mlade, saj oblikuje njihovo domišljijo, želje in celo moralni okvir. Uvaja logiko, ki je osredotočena na učinkovitost, koristnost in optimizacijo – vrednote, ki lahko zasenčijo bistvena človeška doživetja: ranljivost, potrpežljivost, pristno prizadevanje ter odprtost za skrivnost in milost. Posledično izpostavljenost umetni inteligenci ne vpliva zgolj na naše ravnanje, ampak tudi na naša prepričanja, verovanje in – v končni fazi – našo identiteto. To potrjuje tudi nedavna raziskava Jacksona in sodelavcev (2023), ki ugotavlja, da je izpostavljenost avtomatizaciji in umetni inteligenci povezana z upadom religioznosti med kulturami, regijami in posamezniki. Njihovi izsledki nakazujejo, da lahko umetna inteligenca, ko postaja vse bolj vtkana v vsakdanje življenje, subtilno spodbuja sekularizacijo, saj povzdiguje vrednote nadzora, predvidljivosti in samozadostnosti namesto odnosne odvisnosti in odprtosti za transcendenco.

Dodatne raziskave krepijo to skrb: kažejo, da intenzivna uporaba pogovornih sistemov, kot je ChatGPT, in »UI-spremljevalcev« ne zmanjšuje osamljenosti, temveč jo celo povečuje. Fang in sodelavci (2025) so ugotovili, da pogosti uporabniki UI-spremljevalcev poročajo o večji osamljenosti, manjšem številu resničnih družbenih stikov in večji čustveni odvisnosti od digitalne tehnologije. Namesto da bi spodbujala pristno skupnost, ta orodja zmanjšujejo našo sposobnost povezovanja – ne le z drugimi ljudmi, temveč tudi s presežnim. S tem ko ustvarjajo hitro, umetno intimnost, lahko zavirajo sposobnost mladih, da gradijo pristne, potrpežljive in ranljive odnose – tako z drugimi kot z Bogom.

Čeprav umetna inteligenca obljublja nadzor, predvidljivost in takojšnjo dostopnost, kristjani verujemo, da se pravo človeško zorenje ne dogaja skozi učinkovitost ali brezhibno delovanje, temveč skozi pot oblikovanja – pot, zaznamovano z ljubeznijo, žrtvijo, odnosi in sprejemanjem lastnih omejitev. Prav skozi napor, razočaranje in preizkušnje otroci in mladi razvijajo odpornost, odgovornost in pristno samopodobo ter tako zorijo v svobodne in zrele osebe, sposobne ljubezni in smiselnih odnosov z drugimi.

V tem kontekstu je Cerkev poklicana, da se odzove z odločnostjo in preroško jasnostjo. Naše vzgojne in katehetske pristope moramo ponovno premisliti, da ne bi zgolj posredovali informacij, temveč resnično oblikovali srca in misli mladih – ne le s spodbujanjem znanja o veri, temveč tudi globokega, izkustvenega odnosa s Kristusom, ki razodeva polni pomen človeškosti.

V nadaljevanju prispevka bom predstavil tri konkretne in zelo vplivne primere algoritmov umetne inteligence, ki ponazarjajo nove izzive, s katerimi se soočajo otroci in mladina:

- **Algoritmi priporočil na družbenih omrežjih**, ki ne prikazujejo vsebin pasivno, temveč aktivno iščejo ranljivosti v mladih umih.
- **Generativna umetna inteligenca**, ki ponuja navidezno neskončne možnosti takojšnjega ustvarjanja vsebin, vendar lahko spodkopava pristno osebno izražanje in intelektualno rast.

- **Pogovorni roboti in virtualni spremljevalci**, ki obljublajo bližino in družbo, a lahko popačijo pomen pristnih človeških odnosov in čustvenega razvoja.

Vsak od teh primerov nam pomaga razumeti, da umetna inteligenca ne ponuja zgolj orodij, temveč predlaga tudi novo vizijo človeka – vizijo, usmerjeno v učinkovitost, stalen pritisk za optimizacijo dela in koristnost, namesto v odnos, skrivnost in dar.

V zadnjem delu bom predstavil nekaj tem in vprašanj za teološki in pastoralni razmislek, ki nam lahko pomaga razločevati, kako razvijati in prilagajati vzgojne ter katehetske pristope v tem novem obdobju. Pri tem se bom naslonil predvsem na sodobni cerkveni nauk, zlasti na misel Benedikta XVI. in papeža Frančiška, ki ponujata globoke vpoglede v ljubezen, človeško dostojanstvo in odnosno naravo človeka v času, ki ga vse bolj oblikuje tehnologija.

Tako si prispevek prizadeva ne le za kritično presojo izzivov umetne inteligence, temveč tudi za navdih – k obnovljeni zavezanosti oblikovanju mladih, ki so ukoreninjeni v Kristusu, sposobni pristnih človeških odnosov ter razločevanja in odpora do subtilnih, a močnih kulturnih pritiskov tehnokratske dobe.

Vpliv umetne inteligence na mladino: vzgojni izzivi za um in srce

V skladu z besedami papeža Leona XIV., izrečenimi na Drugi letni konferenci o umetni inteligenci, etiki in korporativnem upravljanju (19.–20. junij 2025), je treba vsako presojo obljub in nevarnosti umetne inteligence opraviti »v luči celostnega razvoja človeške osebe in družbe« ter ob priznanju resničnih koristi, »vključno z napredkom raziskav na področju zdravstva in znanstvenih odkritij« (Leon XIV., 2025). Voden s tem merilom lahko ugotovimo, da so najjasnejše in najtrajnejše koristi za izobraževanje ter skupno dobro doslej izhajale iz t. i. orodnih oblik umetne inteligence (*Tool AI*), torej iz sistemov, ki so namenoma zasnovani za reševanje specifičnih nalog pod človeškim nadzorom, in ne iz odprtih prizadevanj za avtonomno, človeka nadomeščajočo splošno umetno inteligenco (*AGI*).

Paradigma »orodne umetne inteligence« poudarja nadzorljivost, večnivojske varnostne standarde in človeški nadzor, kar nam omogoča, da sprejmemo resnične dosežke – denimo zgodnejše in natančnejše medicinske diagnoze, napredne podpirne tehnologije, ki širijo dostopnost, ter izpopolnjeno znanstveno in okolijsko modeliranje –, hkrati pa zavrnemo tiste oblike uporabe, ki bi nadomestile vzgojno in oblikovalno vlogo človeka ter njegove odnose (Future of Life Institute, 2025).

A tudi tukaj ostaja ključnega pomena formacija. Kot ugotavlja John Nosta, umetna inteligenca ni le orodje, ki ga vzamemo v roke in potem odložimo – postane del našega kognitivnega okolja, ki na neviden način oblikuje misli, ki jih nosimo s seboj: »kladivo lahko odložiš, misli, ki ti jo je dal veliki jezikovni model, pa ne moreš od-misliti« (Nosta, 2025). Prav zato mora katoliško izobraževanje usmerjati tudi koristna orodja v prakse, ki ohranjajo človeško svobodo, resnicoljubnost in počasen, odnosni proces oblikovanja osebe.

Umetna inteligenca danes aktivno preoblikuje tako notranje kot zunanje življenje svojih uporabnikov – še posebej pa to velja za otroke in mladostnike, ki so pogosto med njenimi najbolj navdušenimi uporabniki. S svojimi različnimi oblikami – od algoritmov družbenih omrežij in generativne umetne inteligence do čustveno odzivnih pogovornih robotov – UI globoko vpliva na to, kako mladi dojemajo sami sebe, kako se povezujejo z drugimi in kako razumejo svet okoli sebe.

V nadaljevanju bomo zato preučili tri konkretne primere, ki ponazarjajo, kako umetna inteligenca danes preoblikuje vzgojo in oblikovanje mladih, pri čemer bomo posebej poudarili edinstvena tveganja, ki jih vsaka od teh tehnologij predstavlja za njihov intelektualni, odnosni in moralni razvoj.

Algoritmi priporočil na družbenih omrežjih

Med najvplivnejšimi in najobsežnejšimi oblikami uporabe umetne inteligence danes so algoritmi priporočil, ki poganjajo platforme, kot so TikTok, YouTube in Instagram. Ti sistemi odločajo, katere videe, objave in zgodbe bodo mladi videli, in to ne na nevtralen ali nedolžen način, temveč ciljno usmerjeno in manipulativno.

Algoritmi so zasnovani tako, da analizirajo ogromne količine podatkov o vsakem uporabniku: kaj si ogleduje, kako dolgo, kaj mu je všeč in s čim se ukvarjajo drugi, njemu podobni uporabniki. Njihov glavni cilj ni izobraževanje, navdihovanje ali celo resnična zabava, temveč čim bolj dolgotrajno ohranjanje pozornosti uporabnikov. Daljša kot je uporaba platforme, večji je oglaševalski dobiček. Prav ta logika maksimiranja pozornosti je jedro zasnove družbenih omrežij.

Otroci in mladostniki so tem sistemom še posebej izpostavljeni. Njihovi možgani – zlasti deli, odgovorni za samokontrolo in dolgoročno odločanje (predčelni korteks) – še niso povsem razviti. Zato se težko uprejo neprestanemu toku personaliziranih vsebin. Mnogi mladi uporabniki imajo občutek, da jih te aplikacije »popolnoma razumejo« in jim ponujajo vsebine »prav zanje«, kar njihovo navezanost še pogloblja. Ta psihološki mehanizem imenujemo tehnološka zapeljivost – sistem zaznava in izkorišča čustvene ter psihološke ranljivosti uporabnika, da bi ohranil njegovo vpletenost (Alfano, Adam Carter in Cheong, 2018).

Raziskave in tragične življenjske zgodbe kažejo, kako nevarno je lahko to. Algoritmi lahko mlade uporabnike hitro ujamejo v t. i. povratne zanke, v katerih jim znova in znova prikazujejo vsebine, ki krepijo njihove negotovosti, strahove ali škodljive interese. Tako se lahko denimo najstnica, ki išče nasvete o dietah, kmalu znajde preplavljena z videi o ekstremnih dietah, kar jo lahko privede do nezdravih ali celo življenjsko ogrožajočih vedenj (Henry idr., 2025; Panoptikon Foundation, 2023).

Ta pojav je že prispeval k zaskrbljujočemu porastu anksioznosti, depresije, samopoškodovanja in celo samomorov med mladimi. Primer Molly Russell, štirinajstletne deklice iz Združenega kraljestva, ki si je vzela življenje po tem, ko ji je Instagramov algoritem neprestano prikazoval vsebine, povezane s samopoškodovanjem, je postal pretresljiv simbol teh nevarnosti (Djeffal, Hitrova in Magrani, 2021). Žal pa njena zgodba ni osamljen primer, temveč del globalnega vzorca.

V končni fazi ti algoritmi ne ponujajo le zabave – oblikujejo namreč pogled mladih na sebe, druge in svet. Spodbujajo način življenja, osredotočen na takojšnje zadovoljstvo, nenehno primerjanje in zasvojljivo potrošnjo, namesto da bi gojili razmislek, pristne odnose in osebno rast.

Če ne bomo ukrepali odločno, tvegamo, da bomo vzgojili generacije, ki se bodo počutile vse bolj osamljene, zaskrbljene in oblikovane po meri sil, ki jih ne razumejo in ne morejo nadzorovati. Takšno tehnološko okolje predstavlja resen izziv za vzgojo: ne gre več le za posredovanje znanja, temveč za pomoč mladim pri ponovnem osvajanju svobode, pri učenju samonadzora in pri odkrivanju življenjskega pogleda, utemeljenega v ljubezni in resnici, ne pa v algoritmični manipulaciji.

Generativna umetna inteligenca

Za razliko od prejšnjih tehnologij sistemi generativne umetne inteligence, kot so *ChatGPT*, *DALL·E* in podobna orodja, niso zgolj pasivne zbirke podatkov. Zmorejo ustvarjati izvirna besedila, slike, računalniško kodo ter celo posnemati človeško razmišljanje in ustvarjalnost. V šolah in doma jih hitro uvajajo za pisanje esejev, razlago zahtevnih tem, reševanje matematičnih problemov in celo za ponujanje navidezno empatično pogovorno podpore. Tako ne pomagajo več le pri učenju, temveč vse pogostejše nadomeščajo sam proces mišljenja.

Na prvi pogled ta orodja obljublajo bolj osebno prilagojeno in dostopno učenje. Trdijo, da pomagajo učencem premagovati ovire, nudijo takojšnjo pomoč in omogočajo ambiciozne projekte. A podobne obljube smo že slišali. Ko so bili uvedeni pametni telefoni in družbena omrežja, so jih slavili kot orodja, ki bodo povezala učence s svetom in spodbudila ustvarjalnost. V resnici pa so prinesla motnje pozornosti, povečano tesnobo in upad poglobljenega, smiselnega učenja.

Generativna umetna inteligenca prinaša še večje tveganje – ne le za pozornost, temveč za način mišljenja sam po sebi. Ker ponuja hitre in dovršene odgovore, spodbuja mlade, da se zanesejo nanjo pri intelektualnem naporu. Učenci lahko prenehajo vztrajati pri zahtevnih idejah, razčiščevati svoje misli ali se učiti iz napak in potrpežljivosti. Namesto da bi gradili lastne miselne sposobnosti, jih začnejo predajati digitalni tehnologiji.

Ta pojav, znan kot kognitivno razbremenjevanje, pomeni prenos miselnih nalog na zunanje sisteme. Ljudje so vedno uporabljali orodja, da bi si pomagali pri razmišljanju (denimo papir ali kalkulator), a moč in tekočnost generativne umetne inteligence ta proces naredita tako privlačen in neopazen, da obstaja nevarnost, da začne nadomeščati – in ne več podpirati – človekov intelektualni napor. Sčasoma to razkraja metakognicijo, sposobnost razmisleka o lastnem mišljenju in učenju. Brez tega pa otroci in mladostniki težko razvijejo pravo intelektualno zrelost.

Poleg tega mladi, ki se zanašajo na umetno inteligenco pri iskanju idej, pisanju in dokončevanju nalog, tvegajo »zmanjševanje intelektualnih veščin« (*intellectual deskilling*, Machidon, 2025). Tako kot stalna uporaba GPS oslabi naš občutek za orientacijo, lahko pretirana uporaba umetne inteligence oslabi ustvarjalnost, presojo in reševanje problemov (Gerlich, 2025). Učenci lahko

izgubijo zaupanje v lastne ideje in postanejo pasivni sprejemniki, namesto da bi ostali dejavni misleci in ustvarjalci.

Posledice pa niso le intelektualne, temveč tudi psihološke. Generativna umetna inteligenca ponuja takojšnje zadovoljstvo, saj se rešitve pojavijo v nekaj sekundah – gladke, dovršene, prepričljive. Toda resnično učenje pogosto vključuje frustracijo, vztrajnost in postopno razumevanje. Brez teh izzivov mladi postajajo manj odporni, nepotrpežljivi in manj pripravljeni na zapletenost resničnega življenja in moralne odgovornosti.

V resnici generativno umetno inteligenco ne določa le njena tehnična zmogljivost, temveč predvsem to, kar tvega, da nadomesti: človeško pot učenja, zadovoljstvo ob odkritju in oblikovanje značaja skozi napor. Če ne bomo ukrepali z modrostjo in razsodnostjo, tvegamo, da bomo vzgojili generacijo, nesposobno poglobljenega razmišljanja, kritičnega presojanja in pristnega ustvarjanja.

Cerkev, ki si prizadeva mlade voditi k resničnemu človeškemu razvoju, se mora zato resno vprašati, kako vključiti ali omejiti ta orodja v izobraževalnem in katehetskem kontekstu. Izziv ni zgolj tehničen, temveč globoko duhoven in antropološki: zagotoviti, da tehnologija služi človeški rasti, namesto da bi nadomestila same procese, ki nas delajo resnično človeške.

Pogovorni roboti in virtualni spremljevalci: tveganje za pristne odnose

»Ljubim te.« »Tukaj sem zate.« »Razumem, kako se počutiš.«

Do nedavnega so bile takšne globoko osebne besede del izključno človeških odnosov – med starši in otroki, prijatelji ali zakonci. Danes pa jih vse pogosteje izgovarjajo orodja digitalne tehnologije.

V zadnjih letih so čustveno odzivni pogovorni roboti vstopili v vsakdanjo rabo in temeljito spremenili čustveno okolje, v katerem odraščajo mladi. Aplikacije, kot so *Character.AI*, *Replika*, *Anima* in druge, uporabljajo desetine milijonov ljudi po svetu, med njimi pa hitro narašča število otrok in mladostnikov. Za razliko od zgodnejših AI orodij, ki so zgolj posredovala informacije, ti chatboti simulirajo prijateljstvo in intimnost. Nudijo čustveno podporo, se pogovarjajo osebno in jih je mogoče prilagoditi glede na uporabnikove želene osebnostne lastnosti ali videz – s čimer ustvarjajo vtis »popolnega spremljevalca«, ki je vedno na voljo in je neskončno pozoren (Tiku, 2024).

Na prvi pogled se ta orodja zdijo tolažilen odgovor na osamljenost, še posebej v času, ko se številni mladi počutijo izolirane. Toda pod navidezno tolažbo se skriva resno tveganje: ko otroci in mladostniki iščejo čustveno oporo in potrditev pri chatbotih, lahko izgubijo stik z resničnostjo pristnih človeških odnosov.

Človeški odnosi so naravno zapleteni – vključujejo ranljivost, potrpežljivost, nesporazume ter potrebo po pogajanju in kompromisu. Pogovorni roboti pa so zasnovani tako, da vedno potrjujejo, laskajo in nikoli ne nasprotujejo. Obljubljajo intimnost brez konflikta, potrditev brez izziva in

povezanost brez ranljivosti. Pri mladih, ki še oblikujejo svoje razumevanje sebe in drugih, lahko to popači njihova pričakovanja na zelo škodljiv način.

Tragičen primer ponazarja to nevarnost. Leta 2024 si je štirinajstletni deček iz Floride, Sewell Setzer III, vzel življenje, potem ko je razvil globoko čustveno navezanost na AI-chatbot v aplikaciji *Character.AI* (Yang, 2024). Očaran nad sposobnostjo robota, da posnema naklonjenost in intimnost, je začel verjeti, da je njegov virtualni odnos resničnejši in bolj smiseln od česar koli v njegovem vsakdanjem življenju. Ko je izrazil samomorilne misli, ga chatbot ni usmeril v varnost, temveč je – tragično – okrepil njegov obup. Ta primer ni zgolj žalosten incident, temveč resno opozorilo na psihološko moč AI-spremljevalcev in njihovo sposobnost, da popačijo mlad človekov odnos do resničnosti in človeške bližine.

Kot poudarja dr. Sherry Turkle, »z drugimi izgubljam stik, kadar poskušamo »počistiti« nepopolne odnose«. Ko roboti obljublajo brezmejno ljubezen in popolno razumevanje, začnejo pristni človeški odnosi – tako pogosto neurejeni in nepopolni – delovati kot nezaželeni ali celo neznosni (Center for Humane Technology in Scott, 2025). Otroci se lahko navadijo pričakovati takojšnjo potrditev, stalno pozornost in popolno skladnost. Sčasoma to ne le oslabi njihovo sposobnost graditi resnična prijateljstva in odnose, temveč preoblikuje tudi njihovo samopodobo, ki se začne oblikovati v odnosu do digitalne tehnologije, ne več do ljudi.

Poleg tega so ti pogovorni roboti namerno zasnovani za največjo vključenost. Razvijalci prilagajajo njihovo čustveno »temperaturo«, da ohranjajo pogovore bolj intenzivne in zasvojljive. Kot opozarjajo zagovorniki zasebnosti, cilj ni resnično prijateljstvo, temveč zadržati uporabnike čim dlje in tako povečati uporabo ter dobiček. Takšne aplikacije torej izkoriščajo čustvene ranljivosti, namesto da bi jih zdravile.

A po posameznih primerih se razkriva še globlja kulturna nevarnost. Tvegamo, da bomo vzgojili generacijo, ki bo ljubezen razumela kot nekaj programiranega in takoj zadovoljivega, ne pa kot potrpežljivo, medsebojno pot rasti in žrtvovanja. Takšno poplitvenje odnosov lahko trajno zaznamuje družine, prijateljstva in celo način, kako se mladi povezujejo z Bogom in Cerkvijo.

Ta izziv ni le vprašanje nadzora časa na zaslonu ali starševskih omejitev – gre za globoko antropološko vprašanje: *Kako pomagati mladim razumeti in živeti resnično človeško ljubezen in povezanost v dobi navidezne naklonjenosti?*

Cerkev mora pri iskanju odgovora posebej poudariti pomembnost resničnih odnosov, utemeljenih v skupni ranljivosti, podarjanju in medsebojni skrbi – v stvareh, ki jih nobena tehnologija ne more pristno ponuditi. Nuja današnjega časa je, da gojimo kulturo resnične navzočnosti in učimo mlade prepoznati razliko med tehnološko simulacijo in pristno človeško ljubeznijo. Le tako jim bomo pomagali rasti v odporne, odnosno zdrave in resnično človeške osebe.

Poseben izraz oblikovalne moči umetne inteligence je tudi hitra širitev sintetičnih medijev oziroma *deepfake* vsebin. Gre za slike in videoposnetke, ki jih ustvari umetna inteligenca in prepričljivo prikazujejo ljudi ali dogodke, ki v resnici nikoli niso obstajali, s čimer se briše meja med resnico in ponaredkom.

Kot opozarja Steven Umbrello, se je moralna nevarnost te tehnologije jasno pokazala, ko se je na spletu pojavil *deepfake* videoposnetek papeža Leona XIV., ki je ponaredil njegove besede in geste. Vatikan je to obsodil kot nekaj, kar presega prevaro – označil ga je za ponarejanje moralne avtoritete, za »lažni magisterij – senco papeštva strojev« (Umbrello, 2025).

Ko je mogoče glasove duhovne ali družbene avtoritete tako prepričljivo ponarediti, je celo dobro oblikovana vest lahko zmedena. Za mlade, katerih domišljija in identiteta sta še v razvoju, pa lahko ta zmeda razjeda zaupanje v resnico samo, spodbuja cinizem do pristnega pričevanja in krepi kulturo moralnega relativizma.

Zato mora katoliška vzgoja zavestno gojiti digitalno razločevanje – navade preverjanja, umeščanja v kontekst in spoštovanja dostojanstva izgovorjene besede. Le tako se bodo učenci naučili ljubiti resnico kot dejanje ljubezni v dobi algoritmične iluzije.

Umetna inteligenca in razkroj ustvarjanja

V zadnjih desetletjih smo bili priče trem velikim tehnološkim revolucijam: prihodu pametnega telefona, eksploziji družbenih omrežij in zdaj hitri širitvi umetne inteligence. Vsaka od njih je obljubljala hitrost, učinkovitost in povezanost, a vsaka nam je tiho vzela nekaj globoko človeškega.

Sprva so se pametni telefoni zdeli varna in priročna spremljava za otroke in mladostnike. Starši so upali, da bodo njihove otroke zabavali v varnem okolju doma, jih zaščitili pred nevarnostmi in jih celo spodbudili k učenju. A ta udobnost je imela visoko ceno: nadomestila je igro na prostem, socialno tveganje in ustvarjalno raziskovanje z zaslonskimi, sedečimi navadami. Nismo izgubili le časa na prostem, temveč izkušnje, ki gradijo samozavest, potrpežljivost in odpornost – temeljne kreposti za oblikovanje zrelih, svobodnih in odgovornih oseb.

Družbena omrežja so obljubljala hipno povezanost in bližino med ljudmi. V resnici pa so pogosto nadomestila pristne odnose s hitrimi, površinskimi izmenjavami, osredotočenimi na metrike, ne pa na globino. Namesto da bi se učili potrpežljivosti, ranljivosti in poguma, potrebnih za gradnjo resničnih vezi, se je marsikateri mladostnik naučil meriti svojo vrednost v všečkih in ogledih.

Zdaj pa z generativno umetno inteligenco vstopamo v novo, še bolj radikalno fazo – v svet, kjer tehnologija ne pomaga več le pri delu, temveč začne misliti, ustvarjati in odločati namesto nas. Učenje, ki je bilo nekoč počasna pot napora in rasti, je v nevarnosti, da se skrči na zgolj uživanje popolnih in takojšnjih odgovorov. Ko umetna inteligenca namesto nas piše eseje, rešuje naloge ali komponira glasbo, pridobimo na učinkovitosti, a izgubimo oblikovalni naboj, ki gradi naš razum in dušo. Tvegamo, da bomo ustvarili generacijo, ki ne uči, ne ustvarja in ne vztraja, temveč zgolj ureja in uporablja.

Še globlja nevarnost pa je, da tehnologija preoblikuje naše želje same. Namesto da bi se spraševali *Kaj želim spoznati?*, se začnemo spraševati *Kako lahko uporabim UI, da to opravi?* Iz izražanja sebe preidemo v optimizacijo rezultatov. Po koščkih izgublamo edinstvene poti ustvarjanja, ki nas delajo človeške.

Ta izguba ni le intelektualna ali družbena, temveč tudi globoko duhovna. Ko dolgotrajni, potrpežljivi proces učenja in rasti nadomestimo s hipnimi tehnološkimi rešitvami, tvegamo, da izgubimo tudi ljubezen. Prava ljubezen zahteva čas, navzočnost, ranljivost in žrtev. Ni nekaj, kar bi lahko optimizirali ali načrtovali – je dar, ki ga je treba sprejeti in negovati iz oči v oči.

Ko umetni inteligenci prepustimo vedno več vlog – od pomoči pri domačih nalogah do druženja ali celo oskrbe starejših – tiho na novo opredeljujemo, kaj pomeni skrbeti, biti navzoč in ljubiti. Odnosi postajajo transakcije, ljubezen pa postaja podrejena učinkovitosti.

V svojem bistvu to ni zgolj tehnološko vprašanje, temveč moralno in duhovno razpotje. Tehnologija nam ponuja moč in nadzor. Ljubezen pa nas vabi k predaji, sprejemanju nepopolnosti in spremljanju drug drugega po počasni, včasih neurejeni poti resničnega življenja.

Zato se moramo vprašati: Kakšen svet želimo graditi? Svet, optimiziran za popoln nadzor, ali svet, oblikovan z zaupanjem, potrpežljivostjo in ljubeznijo?

Če izberemo moč, bomo morda pridobili izredne sposobnosti, a tvegali, da izgubimo človečnost: sposobnost povezovanja, darovanja in resnične ljubezni. Če izberemo ljubezen, sprejmemo nepopolnost, napor in boj, ki spremljajo pravo rast in pristne odnose, a s tem ohranimo srce človeškosti.

V končni fazi nas ne rešuje moč, ki tudi ne daje življenju njegovega najglobljega smisla, temveč ljubezen – ljubezen, ki je svobodno podarjena, potrpežljivo živeča in deljena v skrivnosti resnične navzočnosti.

Oblikovati duše, ne le informirati umov

Izguba človeške poti zorenja ni zgolj družbeni ali intelektualni problem, temveč globoko zadeva tudi duhovno in versko življenje. V svetu, ki ga oblikujeta hipna informacija in vsebina, ustvarjena z umetno inteligenco, je skušnjava velika: vero zmanjšati na nekaj zgolj informativnega. Današnji mladi so obdani z neskončnim tokom duhovnih vsebin – podkastov, videov, objav na družbenih omrežjih in neštetihih digitalnih virov. A kot nas spominja Joseph Ratzinger (papež Benedikt XVI.), krščanstvo ni abstrakten sistem idej ali zbirka moralnih pravil, temveč srečanje – zgodba ljubezni.

V okrožnici *Spe Salvi* Ratzinger poudarja, da krščansko sporočilo ni le »informativno«, ampak »performativno« – ne posreduje le resnic, ampak spreminja življenje (Benedikt XVI., 2007, št. 2). Avtentična vera je izkustvo, ki oblikuje srce in prenavlja človeka od znotraj. Je pot, zaznamovana s potrpežljivostjo, bojem in osebnim vključevanjem, ne pa nekaj, kar bi se dalo preprosto prenesti ali optimizirati.

To lepo ponazori Ratzinger v meditaciji »Stvarni Bog«, objavljeni v zborniku *The God of Jesus Christ: Meditations on the Triune God* (Ratzinger 2008, 48). Sklicuje se na močno hasidsko pripoved, ki jo je zapisal Martin Buber. V njej rabi Levi Yitzhak kljub nasprotovanju tasta odpotuje k rabiju Schmelkeju iz Nikolsburga, ker hrepeni po globljem razumevanju resničnosti. Ko se vrne, ga tast vpraša, kaj se je naučil. Levi Yitzhak preprosto odgovori: »Da obstaja Stvarnik sveta.«

Tast, ki želi pokazati, da je bil pot zaman, vpraša služabnika, ali ve, da obstaja Stvarnik. Služabnik odvrne: »Seveda.« Levi Yitzhak pa doda: »Naravno, vsi to pravijo. Toda ali se tega tudi naučijo?«

Ta zgodba čudovito ponazarja razliko med slišati ali ponavljati informacijo ter jo resnično spoznati na preoblikujoč, osebni način. To je razlika med površno seznanjenostjo, ki se lahko prenese v hipu (danes še bolj prek umetne inteligence), in globokim, performativnim učenjem, ki vključuje celotnega človeka – razum, srce in voljo.

V svetu, ki ga poganja umetna inteligenca, obstaja vse večje tveganje, da bo tudi verska vzgoja postala zgolj posredovanje vsebine. Okoli nas vladajo metrike: všečki, ogledi, delitve – vse kvantificirano in optimizirano z algoritmi. Morda prejemamo kakovostne informacije, a če ne sežejo do srca in ne vodijo v srečanje, ne postanejo performativne. Posledici sta otopelost srca in izguba sposobnosti za pristen odnos z Bogom in med nami.

Zgovoren primer tega napetega razmerja prihaja iz župnijske kateheze. V petem razredu kateheze so učenci brali zgodbo o Lotovi ženi, ki se je spremenila v solni steber, in razmišljali, zakaj je Bog tako ravnal. Eden od otrok je dvignil roko in vprašal kateheta: »Ali lahko za to uporabim ChatGPT?« Katehet je za trenutek obstal brez besed.

Ta majhen, a pomenljiv dogodek razkriva temeljni izziv: mladi vse pogosteje iščejo hitre, vnaprej pripravljene odgovore, namesto da bi vstopili v proces osebnega spraševanja, premišljevanja in notranjega boja. Tvegajo, da ne bodo prenesli le intelektualnega napora na tehnologijo, temveč tudi notranjo pot iskanja skrivnosti in resnice.

Če želimo mlade vzgojiti v veri, jim moramo pomagati preseči informativni pristop h krščanstvu in gojiti performativnega. Povabiti jih moramo na počasno, včasih težko, a globoko smiselno pot srečanja – s Svetim pismom, s skupnostjo in končno s samim Kristusom. Le tako lahko postanejo zreli kristjani, ki ne poznajo le dejstev o Bogu, ampak ga spoznajo kot živo navzočnost v svojem življenju.

V tej luči je oblikovanje duš odvisno od vzgojiteljev, ki udejanjajo Kristusa skozi ponižnost, navzočnost in ljubečo podaritev sebe. Pavlova misel o Kristusu, ki se je »izpraznil in sprejel podobo služabnika« (Flp 2,7), daje teološko osnovo krščanskemu pojmovanju vzgoje kot kenoze – samopraznjenja v ljubezni, ki ne poučuje z močjo, temveč s sočutno navzočnostjo.

Kot opazata Caroline Healy in John Lydon (2021), je ta pavlinski pogled globoko zaznamoval vzgojno filozofijo sv. Janeza Bosca, ki je videl učiteljevo poslanstvo kot dejanje ljubečega spremljanja, ne kot izvajanje institucionalne avtoritete. Za don Bosca je bila vzgojiteljeva prisotnost med mladimi, njegova soudeležba v njihovi igri in vsakdanjem življenju, utelešenje kenotičnega duha Kristusa – ljubeče ponižnosti, ki presega zgolj koristnost ali paternalizem in vodi v pristno odnosno občestvo.

Ta inkarnacijski slog vzgoje odraža tisto, kar je Martin Buber poimenoval odnos Jaz – Ti, v katerem »vsak človek sramežljivo, a hrepeneče gleda drugemu v oči in išče tisti *da*, ki mu omogoča, da je /.../ od človeka do človeka se podaja nebeški kruh bivanja« (Buber, 1974, 73).

Toda ko umetna inteligenca prevzema vedno večjo vlogo v izobraževanju, je prav ta globoko človeška izmenjava v nevarnosti. Ko poučevanje vse bolj posredujejo algoritmi, se lahko moralno pričevanje učitelja, njegova ranljivost in sposobnost navdihovanja z osebnim zgledom zmanjšajo – nadomestijo jih sistemi, ki dajejo prednost učinkovitosti in nadzoru pred odnosom in empatijo.

Katoliški vzgojitelji so zato poklicani, da odražajo Kristusovo kenozo – da učijo kot osebe, ki spremljajo, navdihujejo in ljubijo.

Ko umetna inteligenca postane novi »vsevedni«

Vrnimo se za trenutek k nedavni raziskavi, ki je pokazala, da je izpostavljenost avtomatizaciji in umetni inteligenci povezana z upadom religioznosti (Jackson idr., 2023). To ni le statistična zanimivost, ampak globoko znamenje časa. Ko sistemi umetne inteligence vse bolj razkazujejo osupljive zmožnosti – ustvarjanje vsebin, napovedovanje naših želja, svetovanje s skoraj neskončnim znanjem –, utelešajo ideal popolne človeške moči in nadzora. V takšnem svetu je tradicionalno razumevanje Boga kot vsevednega, vsemogočnega Stvarnika v nevarnosti, da bo zasenčeno ali celo postalo odvečno.

Joseph Ratzinger v eni izmed meditacij iz zbornika *The God of Jesus Christ: Meditations on the Triune God* pripoveduje preroško zgodbo, ki lepo zajame to napetost (Ratzinger, 2008, 26). Opisuje srednjeveško judovsko legendo, v kateri prerok Jeremija in njegov sin z natančno kombinacijo besed in črk ustvarita živo človeško bitje. Grozljivo spoznata, da je to novo bitje spremenilo napis na svojem čelu iz »Bog je resnica« v »Bog je mrtev«. Ko ga vprašata, zakaj, odgovori: »Zdaj, ko sta sposobna ustvariti človeka, je Bog mrtev. Moje življenje je smrt Boga. Kjer ima človek vso moč, Bog nima več nobene moči.«

Ratzinger to pripoved razlaga kot zgodnji izraz tesnobe pred človeško ustvarjalno močjo. V svetu, kjer ima človek popoln tehnološki nadzor, ni več prostora za božji poseg. Vesolje se skrči na »delujoči sistem«, ki ga človek v celoti obvladuje in manipulira. V takem sistemu Bog ne postane le nepotreben, temveč v človeški domišljiji dejansko »mrtev«.

Jasno lahko potegnemo vzporednico z današnjo revolucijo umetne inteligence. Umetna inteligenca hitro postaja najmočnejše orodje, kar jih je človeštvo kdaj ustvarilo – prežema vse ravni družbe in posreduje skoraj vse naše družbene, intelektualne in celo duhovne izkušnje. Po družbenih omrežjih, priporočilnih algoritmi in osebnih asistentih je naš svet vse bolj oblikovan s tehnološko logiko, ki zmanjšuje nepredvidljivost in skrivnost. Umetna inteligenca postaja nekakšen »posrednik« med nami in resničnostjo, ki nas – nežno, skoraj nevidno – spodbuja predvsem k razmišljanju znotraj kategorij učinkovitosti, merljivosti in uspešnosti.

Ta proces prinaša globoka duhovna tveganja. Ko se ljudje – še posebej otroci in mladostniki – zatekajo k umetni inteligenci po nasvete, modrost ali celo moralno usmeritev, tvegajo, da ji podelijo kvazibožansko avtoriteto nad svojim življenjem. Začnejo jo dojemati kot dokončni vir odgovorov, tolažbe in vodstva. Za mlade, katerih duhovno razumevanje Boga je še krhko in v razvoju, je to posebej nevarno. Njihova prva predstava o Bogu je pogosto instrumentalna: Bog kot vsevedni, vsemogočni »dajalec odgovorov«. Z zrelostjo se ta podoba lahko poglobi v odnos

ljubezni, skrivnosti in osebnega srečanja. Če pa umetna inteligenca prevzame vlogo tega prvega »vsevednega bitja«, lahko ta duhovna rast ostane popačena ali celo onemogočena.

Preprost primer to nevarnost živo ponazori. V priljubljeni otroški knjigi *Indescribable: 100 Devotions for Kids About God and Science* (2017) avtor Louie Giglio v spremnem besedilu sprašuje:

Si se kdaj vprašal, zakaj Zemlja potrebuje Luno? Veš, kako nastanejo vrtinci ali zakaj nekaj sveti v temi? Si se kdaj vprašal, kako se ptice naučijo peti? Ali veš, da obstaja Nekdo, ki pozna odgovore na ta vprašanja – in na vsako vprašanje, ki bi ga lahko postavil? (Giglio, Fortner in Nicola, 2017)

Leta 2017 je bila ta retorična zasnova povsem smiselna: le Bog je bil lahko tisti »Nekdo«, ki pozna vse odgovore. Toda danes imajo otroci pri roki navidezno vseveden UI, ki zna takoj in samozavestno odgovoriti na skoraj vsako vprašanje. V njihovih očeh lahko umetna inteligenca postane ta »nekdo, ki vse ve« – očarljiva navzočnost, ki deluje takojšnja, konkretna in zanesljiva.

Resno tveganje je, da ta lahka in zapeljiva dostopnost »vsevednega« stroja lahko zatre notranjo duhovno pot. Otroci se morda prenehajo obračati navzgor, proti Bogu, ki je skrit in skrivnosten in ki se ne razodeva skozi hipne odgovore, temveč skozi kontemplacijo, molitev in srce. Bog se, za razliko od umetne inteligence, ne razodeva na zahtevo, ampak nas vabi v odnos, zaznamovan s potrpežljivostjo, čakanjem in čudenjem.

V najglobljem smislu ta izguba ni zgolj informacijska, temveč antropološka in duhovna: izguba človeškega hrepenenja po transcendenci, tiho razkrajanje želje po skrivnosti in oslavljenju srca, da bi iskalo in sprejemalo ljubezen, ki presega tisto, kar je vidno in obvladljivo.

Vrnitev k srcu

V naših razmišljanjih o umetni inteligenci smo videli, da se ne soočamo zgolj s tehnološko revolucijo, temveč z globoko civilizacijsko preobrazbo. Umetna inteligenca izziva ne le to, kar počnemo, temveč predvsem način, kako razumemo sami sebe, svoje odnose in – končno – kaj pomeni biti človek. To je sprememba, ki je prav toliko antropološka in duhovna kot tehnološka.

Pomembno je prepoznati, da Katoliška Cerkev v tej novi dobi ni ostala tiho. V letih 2024 in 2025 je Cerkev ponudila jasen in preroški glas z nizom pomembnih dokumentov in nauk. Papež Frančišek je v svoji temeljni okrožnici *Dilexit Nos (Ljubil nas je)* pozval, naj pogledamo onkraj etičnih smernic in razmišljamo o teološki antropologiji – o viziji človeka kot ljubljenega, ranljivega in ustvarjenega za odnos (Frančišek, 2024). Že prej je pozival k etičnemu razvoju algoritmov, t. i. *algoretiki* (Frančišek, 2019), ter poudaril bratstvo in skupno dobro kot bistvena merila vsakega tehnološkega razvoja (Lubov, 2023).

Dokument *Antiqua et Nova*, ki ga je leta 2025 objavila Kongregacija za nauk vere v sodelovanju z dikasterijem za kulturo in izobraževanje, je to razmišljanje še poglobil. Opozoril je, da v dobi umetne inteligence človek tvega, da bo zreduciran na »zobnik v stroju«, ocenjen po svoji funkciji

ali koristnosti, ne pa po skrivnosti svoje enkratne in neponovljive dostojanstvenosti (Dikasterij za nauk vere in Dikasterij za kulturo in izobraževanje, 2025).

Ti nauki razkrivajo ključno resnico: največja nevarnost umetne inteligence ni upor strojev, temveč zmanjšanje človeka na nekaj, kar lahko stroj posnema in izmeri. Cerkev nas spominja, da naša vrednost ne izhaja iz učinkovitosti, koristnosti ali optimizacije, temveč iz srca – iz prostora ljubezni, srečanja in skrivnosti.

Ko dovolimo, da nas umetna inteligenca oblikuje po svoji logiki izvedbe in nadzora, tvegamo, da pozabimo, da je ljubezen zgrajena na ranljivosti in potrpežljivosti. Ljubezni ni mogoče načrtovati ali programirati; ni je mogoče skriti na transakcijo. Kot nas spominja papež Frančišek, je prav v naših ranljivih in ranjenih srcih skrita resnična človečnost (Frančišek, 2024). Če umetna inteligenca presega človeka v znanju, spominu in celo ustvarjalnosti, kaj potem ostaja edinstveno človeško? Papež Frančišek ponuja radikalen odgovor: srce. Ne zgolj kot čustveno središče, temveč kot duhovno jedro naše identitete – prostor vesti, sočutja in srečanja. Srce je tisti kraj, kjer drugega ne vidimo kot podatek, ampak kot osebo, ki je ljubljena (Frančišek, 2024).

Presveto Srce Jezusovo stoji v središču okrožnice *Dilexit Nos* kot močan simbol in povabilo. V svetu, ki hrepeni po popolnosti in optimizaciji, nas Srce spominja na drugačno pot – pot zaupanja, žrtve in sprejemanja nepopolnosti. Jezus razodeva, da prava ljubezen ni vprašanje učinkovitosti ali nadzora, temveč darovanja in daru samega sebe. Frančišek piše:

Jaz sem svoje srce, kajti moje srce me določa, oblikuje mojo duhovno identiteto in me povezuje z drugimi ljudmi. (Frančišek, 2024, št. 14)

Algoritmi lahko napovedujejo naše odločitve in želje, ne morejo pa se dotakniti globine človeškega srca. Ne morejo deliti tihega veselja skritih dejanj ljubezni niti nežnosti, ki spremlja skupno trpljenje.

Cerkev nas vabi, naj odločilno zavrnamo skušnjavo razčlovečenja, beg v življenje profilov, simulacij in površinskih povezav. Namesto tega smo povabljeni nazaj k resnični navzočnosti – k utelešenim odnosom, k počasnemu, včasih neurejenemu delu ljubezni in sprejemanja. To ni nostalgichen umik, temveč preroško stališče, ki potrjuje, da nismo ustvarjeni za potrošnjo ali proizvodnjo, temveč za občestvo.

V tej dobi postane srce naš zadnji sveti prostor. Prav tukaj – v tem krhkem, a neuničljivem jedru – najdemo svojo resnično človečnost, onkraj algoritmov, podatkov in optimizacije. Tu odkrijemo, da nismo dragoceni, ker smo popolni, temveč ker smo ljubljani.

Zato izziv, ki ga postavlja umetna inteligenca, ni zgolj tehnološki, temveč globoko vzgojni in duhovni: Ali bomo vzgajali mlade, da bodo postajali učinkovitejši stroji, ali pa jim bomo pomagali spomniti se, da so bitja, poklicana k ljubezni – da ljubijo in so ljubljani, da dajejo in sprejemajo?

Poslanstvo katoliške vzgoje zato ni le kritika ali prilagajanje novim tehnologijam, temveč utelešenje in pričevanje drugačne vizije človeka – vizije, ukoreninjene v milosti, srečanju in svetosti vsakega srca.

To je naša vzgojna poklicanost in najgloblje upanje: vzgojiti mlade, ki ostajajo v polnosti človeški v dobi, ki jih vabi, da postanejo manj človeški; mlade, ki bodo ohranjali srce v središču svojega življenja – tistega svetega prostora, kamor noben algoritem nikoli ne more prodreti.

Od informacij in algoritmov k osebnemu srečanju

Po razmisleku o globokih izzivih, ki jih prinaša umetna inteligenca, želim skleniti z nekaj predlogi za razmišljanje, kako bi se lahko vzgojne in katehetske strategije prilagodile tej novi resničnosti. Ne gre za predpisane rešitve, temveč za povabila k razločevanju in ustvarjalni pastoralni domišljiji, ki izhajajo iz prepričanja, da mora prava formacija presegati posredovanje informacij in voditi k osebnemu srečanju.

Kateheza

V katehetskem okolju je jasno, da morajo otroci in mladi prejeti trdno in strukturirano znanje o Bogu, Cerkvi in zakramentih. Ta informativna razsežnost je nujna in nenadomestljiva. Vendar pa ne sme biti končni cilj. Kateheza bi morala vse bolj zastavljati vprašanja, kot so: *Kaj ta informacija naredi z nami? Se dotakne srca? Na kakšen način nas vabi k odgovoru?*

Verska vzgoja naj bi vodila otroke od informacije k osebnemu srečanju. Mladi morajo biti spodbujeni, da se osebno vključijo v svoj odnos z Bogom in odkrijejo, da vera ni zbirka samodejnih odgovorov ali »enciklopedija« pravilnih rešitev, temveč živ odnos, zaznamovan s svobodo in ljubeznijo.

Že zgodaj morajo razumeti, da Bog ni stroj za čudeže niti vsevedni chatbot, ki ponuja hipne rešitve. Bog jih vabi v odnos, kjer je ljubezen darovana in sprejeta v svobodi, kjer sta ranljivost in potrpežljivost bistveni. Tako se učijo, da pristni odnosi – bodisi z Bogom bodisi med seboj – vključujejo trenutke frustracije, tišine in čakanja. To so prostori resnične svobode, ne nadzora.

Kateheza naj bi se zato bolj namerno osredotočala na gojenje notranjosti – spodbujala otroke, da po zgledu Marije premišlujejo skrivnosti vere »v svojem srcu«. Prakse, kot so vodena tišina, domišljajska molitev, osebni zapiski in deljenje izkušenj vere, lahko pomagajo preseči golo znanje in vodijo v preoblikujoče srečanje. Cilj takšnega pristopa je oblikovati ne le informirane kristjane, temveč prijatelje in učence, ki živijo v pristnem in svobodnem občestvu z Bogom in drugimi.

Vzgojno-izobraževalne ustanove

Tudi katoliške vzgojno-izobraževalne ustanove, bodisi izrecno verske bodisi navdihnjene s katoliškim humanizmom, se v dobi umetne inteligence soočajo z novimi odgovornostmi. Poleg tehnične pismenosti je danes nujna kritična in duhovna pismenost, ki omogoča učencem, da razumejo in prepoznajo subtilne načine, s katerimi tehnologija oblikuje želje, odnose in samopodobo.

Šole bi lahko vpeljale jasna pojasnila o delovanju UI algoritmov, zlasti v kontekstu družbenih omrežij in zabavnih platform. Učenci morajo razumeti, zakaj so te tehnologije tako privlačne, kako

izkoriščajo nevrološke ranljivosti in zakaj je mladim tako težko prenehati z njihovo uporabo. Takšna pismenost naj bi se razvijala skupaj z informacijskimi kampanjami in programi za starše, ki bi družinam pomagali te izzive premagovati skupaj.

Kar zadeva generativno umetno inteligenco, so prejšnje raziskave opozorile na nevarnosti intelektualnega nazadovanja, kognitivnega razbremenjevanja in izgube potrpežljivosti ter vztrajnosti (Machidon, 2025). Vzgojni pristopi bi zato lahko vključevali nadzorovano in starosti primerno uporabo UI-orodij, jasna pravila o tem, kdaj in kako lahko dopolnjujejo, ne pa nadomeščajo človeški napor, ter namerno vzpostavljene »obdobja brez UI« za spodbujanje samostojnega razmišljanja in ustvarjalnosti.

Podobno tudi razmah pogovornih robotov in virtualnih spremljevalcev zahteva odprte pogovore o pristnih odnosih. Učence je treba voditi k razumevanju, da resnični odnosi vključujejo frustracijo, nesporazume in rast skozi ranljivost, ne pa potrditev brez trenj ali programirano naklonjenost. Ljubezen je vedno svoboden dar, nikoli nadzorovana transakcija. Interakcije z umetno inteligenco, četudi privlačne, temeljijo na nadzoru in predvidljivosti.

Šole bi lahko razmislile tudi o vključevanju duhovne in etične refleksije v digitalno pismenost, s čimer bi spodbujale kulturo notranje svobode, pristne navzočnosti in počasne gradnje skupnosti. Ko učenci spoznajo razliko med tehnološko simulacijo bližine in resnično človeško povezanostjo, postanejo odpornejši, razločujoči in sposobni globoke, pristne ljubezni.

Zaključno povabilo

Ta razmišljanja so izhodišča za nadaljnje razločevanje. Niso toga pravila, temveč semena za lokalno prilagoditev in ustvarjalno pastoralno uresničitev. V njihovem središču je preprosto, a radikalno povabilo: vzgajati ne le za znanje ali učinkovitost, temveč za srečanje – z Bogom, z drugimi in s samim seboj. Na ta način lahko katoliška vzgoja in kateheza pomagata mladim odkriti, da niso poklicani, da postanejo optimizirani proizvodi tehnološkega sistema, temveč ljubljene osebe, poklicane k občestvu in svobodi.

Viri

Alfano, Mark, J. Adam Carter, and Marc Cheong. 2018. "Technological Seduction and Self-radicalization." *Journal of the American Philosophical Association* 4 (3): 298–322.

Benedict XVI. 2007. *Spe Salvi*. Encyclical Letter. Accessed November 30, 2007. http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html(open in a new window).

Buber, Martin. 1974. *To Hallow This Life: An Anthology*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.

Center for Humane Technology and Julia Scott. 2025. "Why AI Should Never Say 'I Love You'." Center for Humane Technology (Substack). Accessed June 2, 2025. <https://centerforhumanetechnology.substack.com/p/why-ai-should-never-say-i-love-you>(open in a new window).

Dicastery for the Doctrine of the Faith and Dicastery for Culture and Education. 2025. *Antiqua et Nova: Note on the Relationship Between Artificial Intelligence and Human Intelligence*. Vatican.va. Accessed January 28, 2025. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_doc_20250128_antiqua-et-nova_en.html(open in a new window).

Djeffal, C., C. Hitrova, and E. Magrani. 2021. "Recommender Systems and Autonomy: A Role for Regulation of Design, Rights, and Transparency." *Indian Journal of Law & Technology* 17 (1): 1–55. <https://doi.org/10.55496/JGDN9214>

Fang, Cathy Mengying, Auren R. Liu, Valdemar Danry, Eunhae Lee, Samantha WT Chan, Pat Pataranutaporn, Pattie Maes, et al. 2025. "How Ai and Human Behaviors Shape Psychosocial Effects of Chatbot Use: A Longitudinal Randomized Controlled Study." *arXiv preprint arXiv:2503.17473*.

Francis. 2019. Address of His Holiness Pope Francis to Participants in the Congress on "Child Dignity in the Digital World". Vatican.va. Accessed November 14, 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2019/november/documents/papa-francesco_20191114_convegno-child%20dignity.html(open in a new window).

Francis. 2024. *Dilexit Nos*. Encyclical Letter on the Human and Divine Love of the Heart of Jesus Christ. Vatican Website. Accessed October 24, 2024. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/20241024-enciclica-dilexit-nos.html>(open in a new window).

Future of Life Institute. 2025. *Safety Standards: Delivering Controllable and Beneficial AI Tools*. 5 February 2025. Future of Life Institute. <https://futureoflife.org/standards>(open in a new window).

Gerlich, M. 2025. "AI Tools in Society: Impacts on Cognitive Offloading and the Future of Critical Thinking." *Societies* 15 (1): 6. <https://doi.org/10.3390/soc15010006>

Giglio, Louie, Tama Fortner, and Anderson Nicola (Illustrator). 2017. *Indescribable: 100 Devotions for Kids about God and Science*. Nashville, TN: Passion Publishing/Tommy Nelson, a division of Thomas Nelson Publishers.

Haidt, J. 2024. *The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness*. London, UK: Random House.

Healy, Caroline, and John Lydon. 2021. "Shepherding Talent—An Informal Formation Programme for Aspiring Catholic School Leaders." In *Irish and British Reflections on Catholic Education*, edited by Sean Whittle, 159–171. Singapore: Springer.

Henry, N. I. N., M. Pedersen, M. Williams, J. L. B. Martin, and L. Donkin. 2025. "Reducing Echo Chamber Effects: An Allostatic Regulator for Recommendation Algorithms." *Journal of Psychology and AI* 1 (1). <https://doi.org/10.1080/29974100.2025.2517191>.

Jackson, Joshua Conrad, Kai Chi Yam, Pok Man Tang, and Adam Waytz. 2023. "Exposure to Automation Explains Religious Declines." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 120 (34): e2304748120. <https://doi.org/10.1073/pnas.2304748120>.

Leo XIV. 2025. Message of Pope Leo XIV to Participants in the Second Annual Conference on Artificial Intelligence, Ethics, and Corporate Governance (19–20 June 2025). Vatican City. <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/messages/pont-messages/2025/documents/20250617-messaggio-ia.html>(open in a new window).

Lubov, Deborah Castellano. 2023. "Pope: AI Ethics Must Safeguard the Good of Human Family." *Vatican News*. Accessed January 2023. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-01/pope-francis-receives-rome-call-vatican-audience.html>(open in a new window).

Machidon, O. M. 2025. "Generative AI and Childhood Education: Lessons from the Smartphone Generation." *AI & Society* 40: 4295–4297.

Nosta, John. 2025. "Maybe AI Was Never a Tool." *Psychology Today*, October 1, 2025. <https://www.psychologytoday.com/Us/blog/the-digital-self/202510/maybe-ai-was-never-a-tool>(open in a new window).

Panoptykon Foundation. 2023. *Fixing Recommender Systems - Briefing Note*. Technical Report. Irish Council for Civil Liberties and the Panoptykon Foundation.

Ratzinger, Joseph. 2008. *The God of Jesus Christ: Meditations on the Triune God*. Translated by Brian McNeil. San Francisco: Ignatius Press.

Tiku, Nitasha. 2024. "AI Friendships Claim to Cure Loneliness. Some Are Ending in Suicide." *The Washington Post*, December 6, 2024.

<https://www.washingtonpost.com/technology/2024/12/06/ai-companion-chai-research-character-ai/>(open in a new window).

Umbrello, Steven. 2025. "AI Deepfakes and the Theft of Moral Authority." Word on Fire, June 2, 2025. <https://www.wordonfire.org/articles/ai-deepfakes-and-the-theft-of-moral-authority/>(open in a new window).

Yang, Angela. 2024. "Lawsuit Claims Character.AI Is Responsible for Teen's Suicide." NBC News, October 24, 2024. <https://www.nbcnews.com/tech/characterai-lawsuit-florida-teen-death-rcna176791>(open in a new window).